

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ОРДЕНА ТРУДОВОГО ЧЕРВОНОГО ПРАПОРА
ІНСТИТУТ МАТЕМАТИКИ

На правах рукопису

ГЛУШКО ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА

УМОВИ ЄДИНОСТІ ЕЛЕМЕНТА НАЙКРАЩОГО
ОДНОСТОРОННЬОГО L_1 -НАБЛИЖЕННЯ

01.01.01. - математичний аналіз

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата фізико-математичних наук

К И Ї В - 1993

78 28.384

ЛННБ України ім. В. Стефаника
00810721 (J)

Роботу виконано на кафедрі математичного аналізу
Дніпропетровського державного університету
Науковий керівник - доктор фізико-математичних наук,
професор БАБЕНКО В.Ф.
Офіційні опоненти - доктор фізико-математичних наук,
привідний науковий співробітник
ПЕРЕВЕРЗЕВ С.В.
кандидат фізико-математичних наук,
старший науковий співробітник
ПОЛЯКОВ Р.В.
Провідна установа - Одеський державний університет

Захист дисертації відбувається "23" листопада 1993 р.
о 15 годині на засіданні спеціалізованої ради Д 016.50.01
при Інституті математики АН України за адресою:

252601 м.Київ 4, МСП, вул.Трещенківська, 3.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Інституту.

Автореферат розісланий "23" жовтня 1993 р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради
Гусак Д.В.

ЛННБ ім. В. Стефаника
АН України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Теорія наближення – це напрям математичного аналізу, який бере початок з класичних робіт К.Вейєрштрасса і П.Л.Чебишова. У зв'язку з потребам математики та її застосувань теорія наближення інтенсивно розвивається працями багатьох математиків протягом декількох десятиріч.

До числа основних задач теорії наближення відносяться задачі характеризування та єдиності елементів найкращого наближення з тих чи інших апроксимуючих множин. Перші результати в цій проблематиці були одержані ще П.Л.Чебишовим, який знайшов критерій поліномів найкращого рівномірного наближення для функцій, неперервних на відрізку, і довів єдиність полінома найкращого наближення в $C[-1, 1]$ для будь-якої функції $f \in C[-1, 1]$.

Добре відомо, що єдиність полінома найкращого наближення в $L_p[-1, 1]$ при $1 < p < \infty$ забезпечується строгою опуклістю L_p -норми при $1 < p < \infty$. У просторі $L_1[-1, 1]$ єдиності алгебраїчного полінома найкращого наближення для функцій $f \in L_1[-1, 1]$, взагалі кажучи, немає. Разом з тим, Д.Джексон довів єдиність полінома найкращого L_1 -наближення для будь-якої неперервної на $[-1, 1]$ функції. За останні десятиріччя, зокрема у зв'язку з впровадженням у теорію наближення такого апарату наближення як сплайни, особливо активним стало вивчення питання єдиності елементів найкращого наближення для більш загальних, ніж сукупність поліномів, апроксимуючих множин. У роботах М.Керролла, В.М.Порошенка, Н.К.Рахметова вивчалися питання єдиності елемента найкращого L_1 -наближення (в тому числі і поліномів) для функцій, які мають одну або декілька точок розриву. Нез'ясованими залишаються багато питань, які пов'язані з єдиністю елемента най-

кращого одностороннього L_1 -наближення.

Тому актуальною є тема цієї дисертації, в якій розглядаються задачі характеризування елемента найкращого одностороннього L_1 -наближення та характеризування просторів єдиності елемента найкращого одностороннього L_1 -наближення для функцій $f \in C^1[a, b]$, а також визначаються питання єдиності елемента найкращого одностороннього L_1 -наближення з чебишовського підпростору для функцій з розривною похідною.

Мета роботи. Знаходження критерію елемента найкращого одностороннього L_1 -наближення для скалярних і векторнозначних функцій. Дослідження проблеми єдиності елемента найкращого одностороннього L_1 -наближення з чебишовських просторів для вектор-функцій та для неперервних на відрізьку функцій з розривними похідними. Характеризування просторів єдиності елемента найкращого L_1 -наближення та елемента найкращого одностороннього L_1 -наближення.

Методи дослідження. В роботі використані сучасні методи теорії наближення функцій, зокрема методи характеризування елемента найкращого наближення та методи дослідження питань єдиності елемента найкращого L_1 -наближення.

Висновок про значення результатів та їх наукова цінність. Основні результати дисертації є новими. Їх зміст полягає в наступному:

- доведені характеризаційні теореми для просторів єдиності елемента найкращого несиетричного L_1 -наближення дійснозначних неперервних на відрізьку функцій;
- знайдений критерій елемента найкращого одностороннього L_1 -наближення для скалярних і векторнозначних функцій;
- доведені характеризаційні теореми для просторів єдиності елемента найкращого одностороннього L_1 -наближення дій-

снотзначних неперервно-диференційовних на відрітку функцій;
- знайдені достатні умови єдиності елемента найкращого одностороннього L_1 -наближення дл. неперервних на відрітку функцій з розривом похідною у випадках, коли наближення здійснюється алгебраїчними поліномами та елементами чебишовського підпростору;

- знайдений односторонній ранг чебишовського підпростору для класу функцій, похідна яких має задану (скінченну) кількість точок розриву.

Результати дисертації мають теоретичний характер і можуть бути використані для подальшого визчення питань єдиності елемента найкращого наближення, а також при розв'язуванні задач теорії наближення та обчислювальної математики.

Апробація роботи. Результати дисертації доповідались на 6-й Всесоюзній Саратовській школі по теорії функцій та наближень (1992 р.), на Міжнародній конференції "Теорія наближення та задачі обчислювальної математики" (М.Дніпропетровськ, 1993 р.), на науковому семінарі відділу теорії наближення і комплексного аналізу Інституту математики АН України, на наукових семінарах і підсумкових конференціях Дніпропетровського державного університету.

Публікації. По темі дисертації опубліковано 4 роботи, список яких наведено в кінці автореферату.

Структура і об'єм роботи. Дисертація обсягом 114 сторінок машинопису. Складається із вступу, двох розділів та списку літератури, що містить 61 найменування.

$$\omega(x) = \max_{t \in I} \omega(x, t); \quad H_\omega = \{t \in C(I) : \exists g \in C(I) \text{ such that } \omega(x, t) = g(x), x \in I\}$$

ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі дисертації вивчаються питання єдиності елемента найкращого L_1 -наближення для функцій, які задані на відрізку $I=[a, b]$.

Якщо $\alpha, \beta > 0$ та $f_{\pm}(x) = \max\{\pm f(x), 0\}$, то покладемо $\|f\|_{1; \alpha, \beta} = \|\alpha f_+ + \beta f_-\|_1$. Нехай $f \in L_1(I)$, $G \subset L_1(I)$. Величина

$$E(f, G)_{1; \alpha, \beta} = \inf\{\|f - u\|_{1; \alpha, \beta} : u \in G\} \quad (1)$$

називається найкращим (α, β) -наближенням функції f множиною G в метриці $L_1(I)$. При $\alpha = \beta = 1$ одержуємо звичайне найкраще L_1 -наближення функції f множиною G : $E(f, G)_1$. Функцію з G , яка реалізує \inf в (1), називають елементом найкращого (α, β) -наближення функції f в метриці $L_1(I)$ (при $\alpha = \beta = 1$ - елементом найкращого L_1 -наближення f).

Нехай $G^{\pm}(f) = \{u \in G : \pm u(x) \leq \pm f(x) \text{ для майже всіх } x \in I\}$. Тоді взличити

$$E^{\pm}(f, G)_1 = \inf\{\|f - u\|_1 : u \in G^{\pm}(f)\} \quad (2)$$

називають найкращим L_1 -наближенням знизу (+) або зверху (-) функції f множиною G , а функцію, яка реалізує \inf в (2), - елементом найкращого одностороннього L_1 -наближення f із G .

В.Ф.Бабенко довів, що спрямовуючи в (1) α до $+\infty$, одержуємо найкраще L_1 -наближення зверху, а спрямовуючи

β до $+\infty$, - найкраще L_1 -наближення низу функції f .

Перший розділ дисертації складається з 4 параграфів.

У §1.1 доведені характерні теореми для просторів єдиності елемента найкращого (α, β) -наближення в метриці $L_1(I)$.

Г. Штраусом в 1980 р. була знайдена необхідна і достатня умова того, що скінченномірний підпростір G є простором єдиності елемента найкращого L_1 -наближення для неперервних на відрізку функцій. Доведена ним теорема дозволяє звужити клас функцій, для яких перевіряється єдиність елемента найкращого L_1 -наближення з G . Згідно з твердженням теореми, для того щоб з'ясувати, чи буде G простором існування та єдиності елемента найкращого L_1 -наближення для неперервних на I функцій, достатньо перевірити єдиність елемента найкращого L_1 -наближення для тестових функцій з класу $H_G = \{h \in C(I) : \exists g_R \in G \quad |h(x)| = |g_R(x)|, \forall x \in I\}$.

У §1.1 теорема Г. Штрауса поширюється на випадок найкращого (α, β) -наближення в просторі $L_1(I)$.

Теорема 1.1. Нехай G - скінченномірний підпростір $C(I)$. Кожна функція $f \in C(I)$ має єдиний елемент найкращого (α, β) -наближення в G в метриці $L_1(I)$ тоді і лише тоді, коли жина функція $h \in H_G$ має єдиний елемент найкращого (α, β) -наближення в G в метриці $L_1(I)$.

Основним результатом §1.1 є наступна теорема характеризування підпросторів єдиності елемента найкращого (α, β) -наближення в $L_1(I)$.

Нехай e_1, \dots, e_n - довільний базис в G ;
 $\omega(t) = \max_{i=1, n} \omega(e_i, t)$; $H_G = \{h \in C(I) : \exists g \in G$
 $|h(x)| = \omega(p(x, z_g)), x \in I\}$, де $p(x, M) = \inf_{y \in M} |x - y|, M \subset I$.

Теорема 1.3. Нехай G - скінченномірний підпростір $C(I)$. Кожна функція $f \in C(I)$ має єдиний елемент найкращого (α, β) -наближення в G в метриці $L_1(I)$ тоді і лише тоді, коли кожна функція $h \in \tilde{H}_G$ має єдиний елемент найкращого (α, β) -наближення в G в метриці $L_1(I)$.

У теоремі 1.3 в порівнянні з теоремою 1.1 зменшується різноманітність функцій, для яких треба перевіряти єдиність елемента найкращого (α, β) -наближення в G . Функції з \tilde{H}_G будуться одночасно.

У §1.2 розглядається питання найкращого (α, β) -наближення і найкращого одностороннього L_1 -наближення векторнозначних функцій та доводиться критерій елемента найкращого одностороннього L_1 -наближення, який використовується при доведенні інших результатів дисертації, але є цікавим і сам по собі.

Для функцій $f: I \rightarrow \mathbb{R}$ він формулюється так.

Наслідок 1.2. Нехай G - скінченномірний підпростір $C(I)$. Для того, щоб функція $g \in G^\pm(f)$ була елементом найкращого одностороннього L_1 -наближення функції $f \in L_1(I)$, достатньо й (у випадку, коли G містить константи) необхідно, щоб існувала функція Φ^\pm така, що

1) функція $\pm \Phi^\pm$ - незростаюча на I ;

2) $\int_I (f - u) d\Phi^\pm \leq 0$ для будь-якого $u \in G^\pm(f)$;

3) $\int_I (f - g) d\Phi^\pm = 0$;

4) $\pm \int_I u(x) dx + \int_I u d\Phi^\pm = 0$ для будь-якого $u \in G$.

У §1.3 доведені характеристичні теореми для просторів єдиності елемента найкращого одностороннього L_1 наближення.

У випадку найкращого одностороннього L_1 -наближення неперервних на відрізку функцій Г.Штраусе довів характеристизаційну теорему, в якій множиною тестових функцій є клас $U_G^\pm = \{u \in C(I) : \exists g \in G \ u(x) = \pm |g(x)|, x \in I\}$ (U_G^+ - для найкращого L_1 -наближення знизу, U_G^- - для найкращого L_1 -наближення зверху). У випадку, коли підпростір G містить константи, можна довести характеристизаційну теорему, в якій множиною тестових функцій є клас $\tilde{U}_G^\pm = \{u \in C(I) : \exists g \in G \ u(x) = \pm \omega(p(x, Z_g)), x \in I\}$. Така характеристизаційна теорема дозволяє знизити різноманітність функцій, для яких треба перевіряти єдиність елемента найкращого одностороннього L_1 -наближення.

Але питання єдиності елемента найкращого одностороннього L_1 -наближення природно розглядати для неперервно-диференційованих на I функцій. У цьому випадку множина тестових функцій не була відома. Теорема 2.13 вирішує цю проблему.

Покладемо $\tilde{Z}_f = \{x \in I : f(x) = f'(x) = 0\}$, коли $x \in (a, b)$, і $f(x) = 0$, коли $x \in \{a, b\}$. Нехай e_1, \dots, e_n - довільний базис в $G \subset C^1(I)$;

$w_1(t) = \max_{i=1, n} \omega(e_i, t)$. Через $[c_g, d_g]$ позначимо найменший відрізок, який містить множину \tilde{Z}_g ($g \in G$), а через (a_g^i, b_g^i) - складові інтервали множини $[c_g, d_g] \cap \tilde{Z}_g$.

Нехай $M_g = \tilde{Z}_g \cup (\bigcup_i \{ \frac{a_g^i + b_g^i}{2} \})$. Покладемо

$\tilde{M}_G^\pm = \{h \in C^1(I) \mid \pm h(x) \geq 0 (x \in I)\}$

$\exists g \in G (\tilde{Z}_h = \tilde{Z}_g; |h'(x)| = w_1(p(x, M_g)) (x \in I))$

$P_G^\pm(f)$ - сукупність елементів найкращого одностороннього

L_1 -наближення для функції f в G .

Основним результатом §1.3 є

Теорема 1.13. Нехай G - скінченномірний підпростір $C^1(I)$, який містить константи. Кожна функція $f \in C^1(I)$ має єдиний елемент найкращого одностороннього L_1 -наближення $g \in P_G^\pm(f)$ тоді і лише тоді, коли кожна функція $h \in \widetilde{H}_G^\pm$ має єдиний елемент найкращого одностороннього L_1 -наближення $q \in P_G^\pm(h)$.

У §1.4 наводяться застосування результатів §§1.1, 1.3. Показано, як одержані в цих параграфах теореми працюють при вивченні питань єдиності елемента найкращого (α, β) -наближення та елемента найкращого одностороннього наближення в $L_1(I)$. Ці теореми особливо зручні при доведенні неєдиності елемента найкращого L_1 -наближення. Наводяться приклади підпросторів, які не будуть просторами єдиності елемента найкращого (α, β) -наближення та елемента найкращого одностороннього наближення в $L_1(I)$. Крім того, показано як, користуючись характеристичними теоремами 1.3 та 1.13, можна одержати ряд вже відомих результатів.

У другому розділі вивчається питання єдиності елемента найкращого одностороннього L_1 -наближення для функцій з розривними похідними. Він складається з 4 параграфів. У §2.1 розглядається наступна задача. Нехай $X = \{x_i\}_{i=1}^k$, $-1 < x_1 < \dots < x_k < 1$. Знайти всі такі X , що для кожної функції $f \in C[-1, 1] \cap C^1([-1, 1] \setminus X)$ многочлен найкращого одностороннього L_1 -наближення єдиний. Символами $P_{n+m}^\pm(\{\beta_i\}_{i=1}^m, \cdot)$ позначимо многочлен степеня $n+m$ з m фіксованими старшими коефіцієнтами $\{\beta_i\}_{i=1}^m$,

які найменш відхиляються від нуля в метриці $L_1(I)$.

Теорема 2.1. Нехай $f \in C[-1, 1] \cap C^1([-1, 1] \setminus X)$

Якщо для будь-якого m ($1 \leq m \leq \min\{n, k\}$) і будь-якого набору $\{\sigma_i\}_{i=1}^m$ ($\sigma_i \in \mathbb{R}, i=1, \dots, m, \sigma_1 \neq 0$)

нія і m точок розриву f' не можуть бути разом нулями

$P_{n+m}^+(\{\sigma_i\}_{i=1}^m, \cdot)$, то поліном найкращого одностороннього наближення степеня n для функції f в $L_1[-1, 1]$ єдиний. В протилежному разі єдиності, взагалі кажучи, немає.

У §2.2 вивчається питання єдиності елемента найкращого одностороннього L_1 -наближення з чебишовського підпростору для неперервних на I функцій, похідні яких має розриви в k точках інтервалу (a, b) .

Нехай V^+ - множина всіх неспадних, неперервних справа на I функцій. Якщо $\{u_i\}_{i=0}^n$ - чебишовська на I система функцій, то простір $\mathcal{M}_{n+1} = \{c = (c_0, c_1, \dots, c_n) \in \mathbb{R}^{n+1} \mid c_i = \int_I u_i(t) d\sigma(t), i=0, \dots, n, \sigma(t) \in V^+\}$ називають моментним простором відносно $\{u_i\}_{i=0}^n$.

Відомо (див. Карлін С., Стадден В. Чебишевские системы и их приложения в анализе и статистике. - М.: Наука, 1976. - 568 с.), що кожне $c \in \mathcal{M}_{n+1}$ може бути зображено у формі

$$c_i = \sum_{j=1}^p \lambda_j u_i(t_j), i=0, \dots, n, \lambda_j > 0, t_j \in I, j=1, \dots, p, p \leq n+2. \quad (3)$$

Значення t_j , які входять до (3), називаються коренями зображення.

Індекс зображення - це кількість коренів зображення з умовою, що кінцеві точки I рахуються як $1/2$, а внутрішні точки I рахуються як 1.

Через $K(c; p)$ позначимо множину наборів коренів

всіляких зображень моментної точки $ce \in \mathcal{U}_{n+1}$ з індексом p .

Нехай $\{u_i\}_{i=0}^{n-1}$ - система неперервно-диференційованих на I функцій. Якщо простір $G_n = \text{lin}\{u_0, u_1, \dots, u_{n-1}\}$ містить константи, то можна вважати $u_0(t) \equiv 1$. Покладемо

$$v_0(t) = \begin{cases} 1, & u_0(t) \equiv 1, \\ u_0'(t), & u_0(t) \not\equiv 1, \end{cases}$$

$$v_i(t) = u_i'(t), \quad i = \overline{1, n-1}.$$

Нехай $G_m = \text{lin}\{v_0, v_1, \dots, v_{n-1}\}$, де $m \leq n$ або $n-1$. Наприклад, $m = n-1$, якщо $u_0(t) \equiv 1$,

$$u_1(t) \equiv t.$$

Чебишовську систему $\{u_i\}_{i=0}^{n-1}$ неперервно-диференційованих на I функцій називають диференційованою чебишовською на I системою функцій, якщо простори G_n і G_m чебишовські.

Теорема 2.2. Нехай $f \in C(I) \cap C^1(I \setminus X)$, $X = \{x_i\}_{i=1}^k$,

$x_i \in (a, b)$; $\{u_i\}_{i=0}^n$ - диференційована чебишовська на I система функцій, $G = \text{lin}\{u_0, u_1, \dots, u_n\}$;

$$\tilde{c} = (\tilde{c}_0, \tilde{c}_1, \dots, \tilde{c}_n), \quad \tilde{c}_i = \int_I u_i(t) dt, \quad i = \overline{0, n}.$$

Якщо $\text{card}\{X \cap I\} \leq m-1$ для будь-якого m ($1 \leq m \leq \min\{n, k\}$) і будь-якого $\epsilon \in K(\tilde{c}, \frac{n+m}{2})$, то елемент найкращого, одностороннього L_1 -наближення для f в G єдиний.

Якщо для деякого m ($1 \leq m \leq \min\{k, n\}$) знайдеться напір $t \in K(\tilde{c}, \frac{n+m}{2})$ така, що $\text{card}\{X \cap I\} \geq m$, і система $\{u_i\}_{i=0}^n$ може бути розширена до диференційованої чебишовської на I системи з $n+m+1$ функцій $\{u_i\}_{i=0}^{n+m}$ єдиності, взагалі кажучи, немає.

У §2.2 показано, що теорема 2.1 в окремим випадком теорема 2.2.

У §2.3 доведений аналог теорема 2.2 для векторнозначних функцій $f: I \rightarrow R^m$.

У §2.4 одержана оцінка зверху вимірності многогранника поліномів найкращого одностороннього L_1 -наближення для неперервних на I функцій f з розривом похідної.

Як показано в §2.2, у випадку, коли функція f' має розриви на (a, b) , для функції f можуть існувати декілька поліномів найкращого одностороннього L_1 -наближення. Ті ці поліноми утворюють опуклу множину, яку називають многогранником найкращого одностороннього L_1 -наближення для функції f .

Вимірність многогранника називають максимальне число k , при якому існують такі $k+1$ поліномів g_1, \dots, g_{k+1} з цього многогранника, що поліноми $g_1 - g_{k+1}, \dots, g_k - g_{k+1}$ лінійно незалежні. Максимальну вимірність многогранника найкращого одностороннього L_1 -наближення в чебишовському підпросторі для деякого класу функцій називають чебишовським одностороннім рангом підпростору відносно цього класу.

В §2.4 розглядається питання про односторонній ранг диференційовної чебишовської системи для класу функцій, похідна яких має задану (скінченну) кількість точок розриву.

Теорема 2.5. Нехай Φ_k - множина в просторі $L_1(I)$, яка складається з неперервних функцій, похідна яких має не більш ніж k точок розриву на (a, b) ; $\{u_i\}_{i=0}^{n-1}$ - диференційовна чебишовська на I система функцій. Тоді чебишовський односторонній ранг r підпростору $G = \text{lin}\{u_0, \dots, u_{n-1}\}$ відносно класу Φ_k не перевищує $\min\{k, \lfloor n/2 \rfloor\}$.
Якщо система $\{u_i\}_{i=0}^{n-1}$ може бути розширена до диферен-

глібової чебишовської на P_n системи з $n+1$ функцій $\{u_i\}_{i=0}^n$
то $r = \min\{k, \lfloor n/2 \rfloor\}$.

За закінчення висловлюю щире вдячність науковому керів-
нику Владиславу Федоровичу Бабенку за постановку задач, по-
стійну увагу та підтримку в роботі.

Основні положення дисертації

опубліковані в наступних роботах:

1. Бабенко В.Ф., Глушко В.Н. О единственности полинома наилучшего одно-стороннего приближения в метрике пространства L_1 // Теория приближения функций и суммирования рядов.- Днепропетровск: Днепропетр. ун-т, 1989.-С.4-8.
2. Глушко В.Н. О единственности полиномов наилучшего одно-стороннего приближения для функций с разрывными производными // Приближение функций и суммирование рядов.- Днепропетровск: Днепропетр. ун-т, 1991.-С.14-19.
3. Глушко В.Н. О единственности элемента наилучшего одно-стороннего L_1 -приближения из чебышевского подпространства // Оптимизация методов приближения.-Киев: Ин-т математики АН Украины, 1992.-С.35-41.
4. Глушко В.Н. Наилучшее одно-стороннее L_1 -приближение вектор-функций элементами чебышевского подпространства // Теория приближения та задачі обчислювальної математики: тези доповідей Міжнародної конференції, присвяченої 75-літтю Дніпропетровського державного університету, Дніпропетровськ, 26-28 травня 1993 р.-1993.-С.53.

Підписано до друку 20.07.93. Формат 60x84/16. Папір друкарський. друк плоский. Умовн. друк. арк. 0,82. Обл.-вид. арк. 0,81.
Тираж 100 прим. Замовлення № 282
Безкоштовно.

Видавництво ЛДУ, 320625, МСП м.Дніпропетровськ 40,
пр.Гагаріна, 72.

Ротапринт ЛДУ, 320050, м.Дніпропетровськ, вул.Казякова, 4 б.

... I ... {4}

... ..

Список литературы

... ..

1. Бакин С.С., Гурин В.Н. О единственности
... ..
2. Гурин В.Н. О единственности
... ..
3. Гурин В.Н. О единственности
... ..
4. Гурин В.Н.
... ..

... ..

464060

AB 28.384